

GOVORI U DOLINI NERETVE – OD ZAŠTITE DO PRAKSE

dr. sc. Perina Vukša Nahpd
Institut za hrvatski jezik
pvuksa@ihjj.hr

Financira
Europska unija
NextGenerationEU

Lista zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara

- na *Listi zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara* štokavski su govori rijetki
- među njima samo 2 govora istočnohercegovačkoga dijalekta, a 1 u Dolini Neretve
- govor i toponimija sela Vidonje 2008. godine proglašeni su nematerijalnim kulturnim dobrom
- 2024. pokrenut projekt *Rijekom neretvanskih riječi – od kuće do škole* koji financira Ministarstvo kulture i medija u sklopu Programa zaštite i očuvanja nematerijalnih kulturnih dobara

- nositelj: Institut za hrvatski jezik u suradnji s Osnovnom školom Stjepana Radića u Metkoviću i Gimnazijom Metković

Sustav mjera zaštite

- promicati funkciju i značaj dobra u društvu, te **uključiti zaštitu dobra u programe planiranja**; osigurati održivost dobra **kroz izobrazbu**, identificiranje, **dokumentiranje, znanstveno istraživanje, očuvanje, zaštitu, promicanje**, povećanje vrijednosti, mogućnost prenošenja tradicije nasljednicima putem formalnog i neformalnog obrazovanja, te revitalizaciju napuštenih segmenata dobra;
- **senzibilizirati javnost** i podupirati zaštitu i očuvanje dobra identifikacijom procesa globalizacije i društvene preobrazbe kako bi se izbjegla opasnost nestajanja, uništenja ili komercijalizacije dobra, a potaklo zbližavanje i snošljivost među ljudima;
- **potaknuti izradu zavičajnog rječnika i gramatike**;
- uključiti njegovanje materinskog govora **u nastavne planove i programe osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja**

Sustav mjera zaštite

- iako je cilj zaštite nekoga govora upravo poduzimanje odgovarajućih mjera za njegovo očuvanje, od zaštite vidonjskoga govora 2008. godine do 2024. godine nije bilo nijednoga znanstvenoga ni znanstveno-popularnoga projekta povezana s tim govorom, niti su se provodile sustavne aktivnosti njegova očuvanja i promocije
- nije bilo planiranja u sklopu strategija institucija/ustanova niti jedinica lokalne (regionalne) samouprave

Dosadašnji radovi

■ Vidović, Domagoj

2005. Nacrt za vidonjsku antroponimiju. *Folia onomastica Croatica* 14. 147–177.

2006. Dobranjska prezimena i nadimci. *Folia onomastica Croatica* 15. 191–216.

2009. Utjecaj migracija na novoštokavske ijekavske govore u Neretvanskoj krajini i Donjoj Hercegovini. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 15. 283–304.

2013. Naglasci u govorima i toponimiji Zažablja i Popova. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 39/1. 155–173.

2014. *Zažapska onomastika*. Zagreb. IHJ

■ Vukša Nahod, Perina

2013. Naglasak o-osnova muškoga roda u govoru Komazina. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 39/1. 175–186.

2018. Dijalektna slika Doline Neretve. *Hrvatski prilozi* 16. međunarodnom slavističkom kongresu. Ur. Botica, Stipe i dr. HFD. Zagreb. 183–196.

■ Vukša Nahod, Perina; Nahod, Bruno.

2015. Frazeologija mjesnoga govora Komazina. *Lingua Montenegrina* 16. 41–80.

Čakavci vs. kajkavci vs. štokavci

- čakavci i kajkavci za razliku od štokavaca pokazuju znatno veći interes za očuvanjem autohtone domaće riječi i pojedine programe, radionice i manifestacije
- dosadašnja višegodišnja (financirana) istraživanja hrvatskih govora desetljećima bila uglavnom usmjerena na čakavske i kajkavske govore, te rjeđe staroštokavske
- najmanje novoštokavskih dijalektnih rječnika, monografija i dostupnih mrežnih stranica s pretraživom građom

Projekt *Rijekom neretvanskih riječi – od kuće do škole*

- znanstveno-popularni pristup dijalektologiji i nematerijalnoj kulturnoj baštini
- na konkretnome primjeru omogućiti daljnji rad i primjenu dijalektoloških znanja u nastavi i izvannastavnim aktivnostima
- model ostalim znanstvenim i obrazovnim institucijama koje se želi uključiti u proučavanje i pohranu prikupljene građe
- uz zaštićeni govor valja istražiti sve govore: utvrđivanje izoglosa, jezičnih markera, izrada rječnika i fonoteke
- uključenje suradnika i lokalne zajednice

Projekt *Rijekom neretvanskih riječi – od kuće do škole*

■ Suradnici:

- Institut za hrvatski jezik: dr. sc. Željko Jozić, dr. sc. Bruno Nahod, dr. sc. Domagoj Vidović, Matija Slišurić, dr. sc. Perina Vukša Nahod, voditeljica
 - OŠ Stjepana Radića: Ana Ćužić, dipl. uč., Ivana Čarapina, prof. i dipl. bibl.
 - Gimnazija Metković: Martina Pačić, prof.
-
- KUD Metković, Srednja škola Metković, Osnovna glazbena škola Metković, GKS Metković

Aktivnosti

- izrada upitnika (slikovni (tematska polja) i frazeološki); 2026. opuzenski govor
- izrada rječničke natuknice (TLex) s različitim modulima
- obučavanje zainteresiranih učitelja, učenika, lokalnoga stanovništva za prikupljanje, snimanje i arhiviranje dijalektne građe
- terensko istraživanje: *Snimi svoju babu i dida!*
- transkripcija, analiza i pohrana dijalektne građe
- izrada multimedijske baze podataka
- objava građe

1. – 4. razreda

- prati sadržaje i ishode predmetnih kurikula i međupredmetnih tema za niže razrede osnovne škole
- učiteljice u sklopu nastave rade na osmišljavanju i prikupljanju građe te izradi crteža za pojedine lekseme
- tijekom dijalektoloških radionica učenici su se upoznali s temeljnim značajkama i prostiranjem svih triju hrvatskih narječja: štokavskoga, čakavskoga i kajkavskoga te stekli uvid u leksičko bogatstvo i raznovrsnost naših dijalekata ispisujući nazive za pojedine lekseme i na ploči i na karti

1. – 4. razreda OŠ Stjepana Radića

➤ dijalektološke radionice

- slikovni upitnik (QR kodovi, ogledi govora, nazivi)

kàpula - luk

Brùdet - nāj se prije ùlijē ùje, al sàmo mäslnovo ùje jër je pùno slăžî brùdet sa mäslinovîn ùjen, i ùndā se iskrîžā kàpula, nàpravī se frîg, kâ se nàpravī frîg, ùlijē se vòda, ùndā se slòžī rîba, kâ rîba pòplivā jûha po pòvršini rîbē, nè trebā višē lívāt, i ùndā se mètne kâko ko želī, a jâ san vâzda vòlijiā jûto je ùndā nije brùdet

1. – 4. razreda OŠ Stjepana Radića

■ izvannastavna skupina *Jezični detektivi*

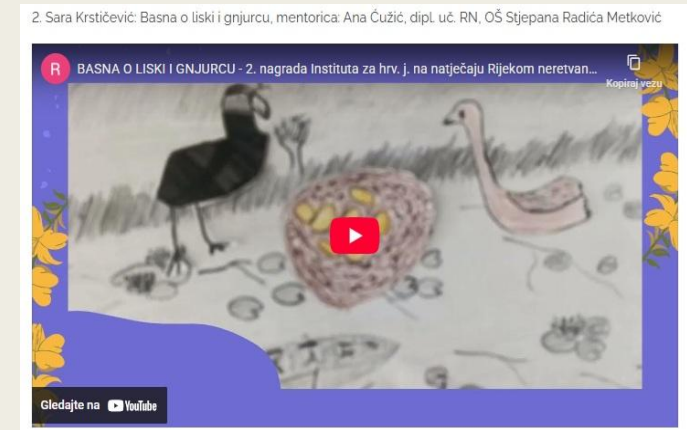
Voće i povrće

- aktinidija – kivi
- balančana – patlidžan
- bostan – dinja
- dinja – lubenica
- kapula – luk
- kaul – cvjetača
- kukumar – krastavac
- petrusim – peršin
- pomidora – rajčica
- selen – celer
- saransek – češnjak

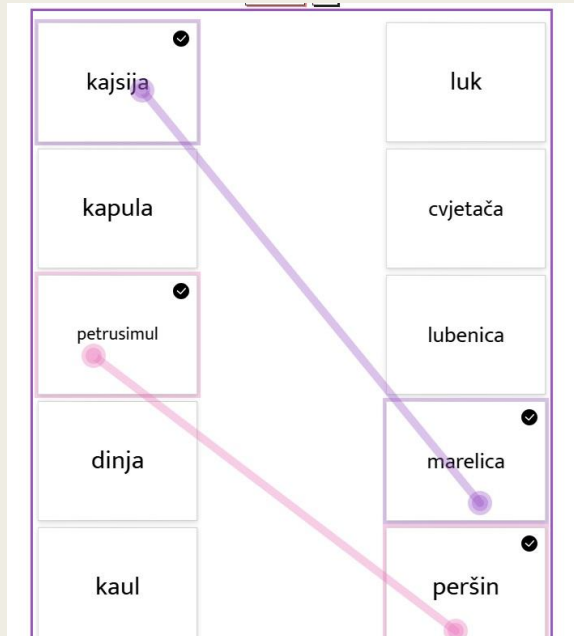

1. – 4. razreda OŠ Stjepana Radića

- stvaranje na dijalektu
- pisanje pjesama
- snimanje videa: *Basna o liski i gnjurcu*
- recitacije
- školski muzej
- arheološka radionica
- likovna radionica

Mrežne igre

mala žlica

u i a ć n k r

Gimnazija Metković

- dijalektološke i onomastičke radionice
- terensko istraživanje (spoj materijalne i nematerijalne baštine):
 - dokumentarni film o kapelici sv. Liberana i arheološkom nalazištu u Gomilama, koji su proglašeni kulturnim dobrom
<https://www.youtube.com/watch?v=Arr14eLPqtw&t=9s>
 - poster
 - videozapisi govornika o načinima gradnje u Neretvi i običajima za sv. Liberana

Mrežni frazeološki rječnik

RestoreShow allAll with diffsFirstFirst+DiffsNextNext+DiffsShow DifferencesPauseSettingsHide/Show

[A][B][C][Č][Ć][D][Đ][E][F][G][H][I][J][K][L][Lj][M][N][Nj][O][P][R][S][Š][T][U][V][Z][Ž]

BADANJ
glava je komu ko badanj • glava je komu velika • *Gláva mu je ko bàdañ.*
Frazem **glava je komu ko badanj** proizlazi iz čovjekova iskustva i poticaja oko njega te se veličina čovjekove glave uspoređuje s velikim predmetima. Badanj (< *бѣдѣнь < stvnjem. *budin* < lat. *butina*, Skok I: 86) potječe iz mediteranske terminologije za drveno posuđe, a riječ je velikoj drvenoj posudi za tiještenje grožđa, kiseljenje kupusa, čuvanje maslina do prerade ili za soljenje mesa. Izgled glave, odnosno njezina veličina, opisuje su i frazemima i **glava je komu ko varićak** • *Gláva mu je ko vârićāk.* i **glava je komu ko Cocin bubanj** • *Gláva mu je ko Cócín būbañ.* Varićak je također drvena posuda od jednoga komada koja je služila kao mjera za žito u zrnju, obično do 10 kg. Antroponim u frazemu **glava je komu ko Cocin bubanj** nejasne je motivacije, no bitna je ponovna usporedba s većim, okruglim predmetom iz čovjekove okoline.
Vukša Nahod, Perina; Nahod, Bruno. 2015. Frazeologija mjesnoga govora Komazina. *Lingua Montenegrina* 16. 41–80.
https://www.researchgate.net/publication/293487522_FRAZELOGIJA_MJESNOGA_GOVORA_KOMAZINA
govorit ko iz badnja • govoriti vrlo dubokim glasom • *Čūjēš li ga? Gòvorī ko iz bàdña.*

Učimo kroz glasove: fonetika, forenzika i dijalektologija u nastavi - UGLAS

- Ministarstvo znanosti i obrazovanja: projekt za darovite učenike
- suradnju učenika Gimnazije Metković s profesorima i znanstvenicima Instituta za hrvatski jezik i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
- predavanja i radionice iz dijalektologije, fonetike i terminologije
- izrada upitnika
- terensko snimanje govora i snimanje govora u kontroliranim uvjetima
- akustička analizu snimki (Praat)
- izradu mrežne zbirke mjesnih govora
- razvoj hrvatske forenzičke dijalektologije

Kartografski prikaz

Mlinište

- **Koordinate:** 42° 59' 32.8"N 17° 36' 57.4"E
Zupanija: Dubrovačko-neretvanska
Općina: Zažablje
Zupa: Vidonje
Fotografija: *Pogled na Mlinište:* Krešimir Jurić

- **Narječje:** štokavsko
Dijalekt: istočnoherecegovački
Govorni tip: slivanjsko-zažapski
Literatura: Vidović, Domagoj. 2013. Ojkonimija Neretvanske krajine. *Croatica et Slavica Iadertina* 9/1. 3–30. <https://hrcak.srce.hr/144203>
- **Snimka govora:** 🎧
Ispitanik: Nikola Vrnoga
Istraživač: Mirjana Popović
Snimljeno: 2024.
Transkriptor: Perina Vukša Nahod
Ogled govora:
Opis govora:
Videozapis: 🎥

Lexicography Software - [C:\Users\Bruno Nahod\Google Drive\l1\01_projekt\Zaupa_Perina\Nematerijalna\Minitke\l1dic]

File Edit View Lemma Dictionary Format Tools Window Help

Tree View: (Ctrl+T)

- Lemma (Entry) Mlinšte LemmaSign=Mlinšte, Literatura=D. Vidović: Gradačka toponimija, FOC 18, 171-221. http:
 - Županja: Županja=Primorsko-goranska, Općina=Zažabje, Župa=Vidonje
 - Teren: Ispitnik=Radolka Veraja, Istraživač=Antonio Veraja, Datum=2024, Snimka=Kazivačica MIRJANA POPOVIĆ
 - ZKD: Naziv=nerekvanski brudet, Fotografija=Brudet.jpg, Video=https://www.youtube.com/watch?v=ZwGSb7IayLo
 - Dijalektalni blok: Narječje=štokavsko, Dijalekt=istočno-hercegovački, Govorni_tip=silvanjsko-zažapski

Attributes (F1) Attributes (F2) Search (F3) Format (F4) Find/Filter (F5) Corpus (F6) XML editor (F7)

Snimka_govora:

Ispitnik: Radolka Veraja

Istraživač: Antonio Veraja

Datum: 2024.

Snimka: Kazivačica MIRJANA POPOVIĆ.mp3

Fotografija: Iars.jpg

Transkriptor: Perina Vuksa Nahod

Ogled_govora: Kād sam ja išo kúpti nŕvā dvā kŕna, to je bilo šezdespěć gŕdine, ja i Pěro Mijć pŕkŕjni i Ŭđur Nŕkola iz Kŕčvica. Iši

Opis_govora: Vokalski je sustav Komazina jednostavan i čini ga pet samoglasnika (a, e, i, o, u) te sonant ŕ koji dolaze i u dugim i

Video:

ZKD:

Naziv: nerekvanski brudet

Fotografija: Brudet.jpg

Video: https://www.youtube.com/watch?v=ZwGSb7IayLo

Opis:

Dijalektalni blok:

Narječje: štokavsko

Dijalekt: istočno-hercegovački

Govorni_tip: silvanjsko-zažapski

Recent Entries:

Mlinšte

Restore Show all All with diffs First First-Diffs Next Next-Diffs Show Differences Pause Settings Hide/Show

[A][B][C][D][E][F][G][H][I][J][K][L][M][N][O][P][Q][R][S][T][U][V][W][X][Y][Z]

Mlinšte

Županja Primorsko-goranska Općina: Zažabje Župa: Vidonje

Narječje: štokavsko Dijalekt: istočno-hercegovački Govorni tip: silvanjsko-zažapski Ispitnik: Radolka Veraja Istraživač: Antonio Veraja Godina: 2024.

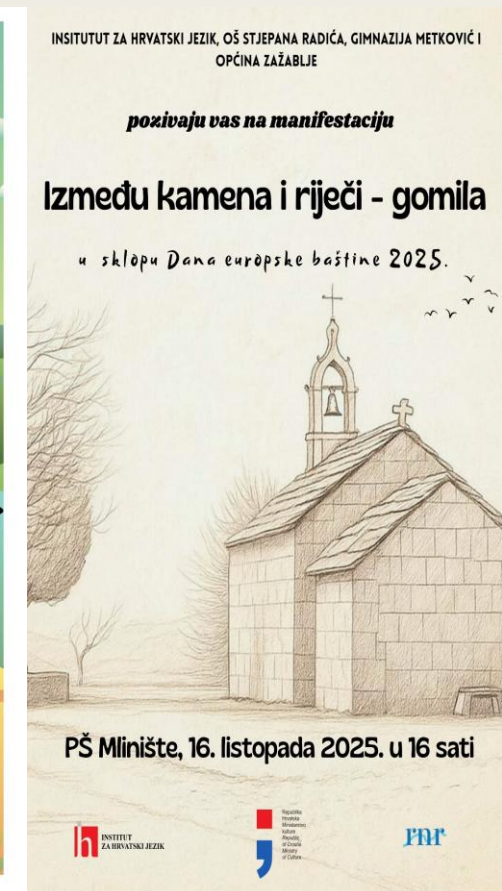
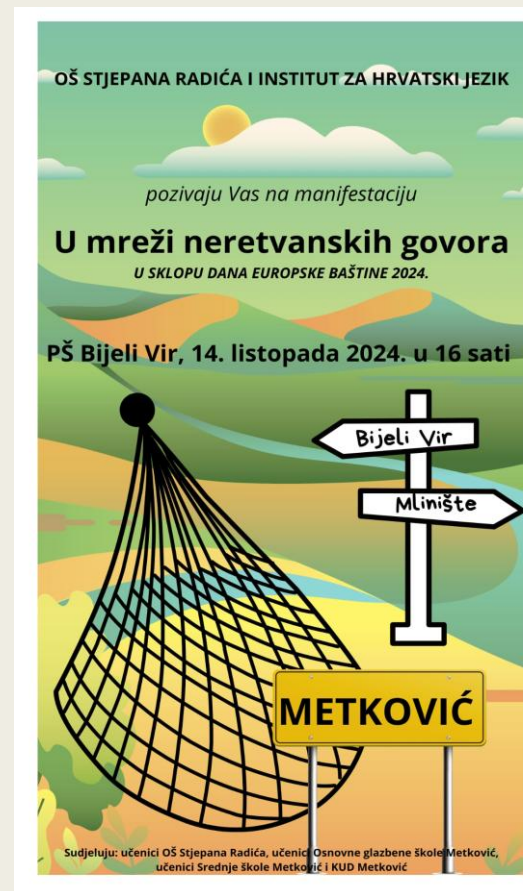
Transkriptor: Perina Vuksa Nahod

Ogled govora: Kād sam ja išo kúpti nŕvā dvā kŕna, to je bilo šezdespěć gŕdine, ja i Pěro Mijć pŕkŕjni i Ŭđur Nŕkola iz Kŕčvica. Iši

silvanjsko-zažapski

Manifestacije

- Dani europske baštine 2024. *U mreži neretvanskih govora:*
- Dani europske baštine 2025. *Između kamena i riječi – gomila*

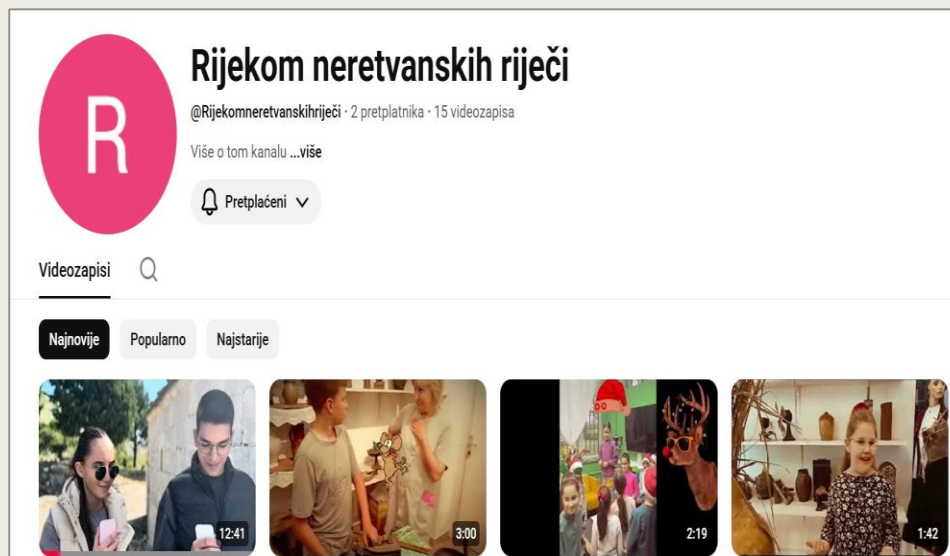
Rijekom neretvanskih riječi

- cilj je manifestacije poticanje čitanja, stvaranja i izvedbe na mjesnome štokavskom govoru
- na natječaj se mogu prijaviti učenici osnovnih i srednjih škola iz Doline Neretve
- 1. pjesme
- 2. videouradci
- dijalektološke radionice: izv. prof. dr. sc. Marija Malnar Jurišić

Vidljivost

- mrežna stranica <https://rnr.jezik.hr/>
- Facebook: <https://www.facebook.com/profile.php?id=61571828890170>
- Instagram: <https://www.instagram.com/rijekomnr/>
- YouTube kanal: <https://www.youtube.com/@Rijekomneretvanskihrije%C4%8Di>

Rubrike

■ riječ, frazem i prezime mjeseca

Frazem mjeseca

listopad 2025.

glava je *komu* ko badanj

Frazem **glava je *komu* ko badanj** znači glava je *komu* velika.

Proizlazi iz čovjekova iskustva i poticaja oko njega te se veličina čovjekove glave uspoređuje s velikim predmetom. Badanj (< *bъdъnъ < stvnjem. *budin* < lat. *butina*) potječe iz mediteranske terminologije za drveno posude, a riječ je visokoj drvenoj posudi za tijestjenje grožđa, kiseljenje kupusa, čuvanje maslina do prerađivanja ili za soljenje mesa.

Dodete li u Dolinu Neretve, čut ćete i ostale frazeme istoga značenja: *glava je komu ko varicački glava je komu ko Cocin bubanj*.

▼ Literatura

Vukša Nahod, Perina: Nahod, Bruno. 2015.

Frazeologija mjesnoga govora Komazina. Lingua Montenegrina 16. 41–80.

<https://linguamontenegrina.me/ind./lm/article/view/466/472>

rjekomnr
Dolina Neretve

rjekomnr PREZIME MJESECA: Galov

U vidonjskoj župi postoji predaja o tome kako se član jedne tamošnje obitelji islamizirao i nakon toga počeo tlačiti Vidonjce te da su ga zbog toga njegovi prezimenjaci ubili. Iako se predaja vjerojatno odnosila na rod Glasov iz Kiševa kod Neuma (na jednoga se od islamiziranih Glasova žalio slavonski župnik don Jure Sentić 1757.), u njoj postoji zrnce istine. To pokazuje podatak da se 1694. u Oskrušnici, prvome selu u susjednoj župi Gradac u Hercegovini, spominje Ibrahim Galović, a osam godina poslije (1702.) kao vlasnici su zemljišta u Vidonjama zapisani Petar i Mile Galović. Petar su se i Mile najvjerojatnije od turskoga zuluma spasili prebjegavši iz Oskrušnice preko Podmame (gdje su ih vrebali osmanlijski stražari) u Galoviće, vidonjski zaselak najbliži Oskrušnici, prozvan upravo po Galovima. Galovi su se iz Galovića vrlo brzo iselili u druga vidonjska naselja, prvo u Glavice, a potom u Badžulu i badžulski zaselak Na Brijegu. Spominju se Galovi i u Opuzenu 1779. te Slivnu 1782., a u Glušcima postoje njihove Galovuše. Neke predaje rod povezuju i s Crnčevićima, ali pouzdanih dokaza za to nema. Prezime se Galov (zabilježeni su i likovi Galović i Galovljević) dovodi u vezu s prijevom gal u značenju crn, a kako se u blizini Galovića nalazi predio Hajdučko, nije neobično da su danas vatreni torcidaši.

Literatura:

Vidović, Domagoj. 2014. Začapska onomastika. Institut za hrvatski jezik. Zagreb.

https://www.academia.edu/42478543/ZA%C5%BDAPSKA_ONOMASTIKA

#institutzahrhvatiskijezik #osnovnaškolaštanaradićametković
#gimnazijametković #rjekomnerevanskihriječ #dolinaneretve
#djalektologija #onomastika #prezime #stokavskonarječje

Uređivano - 1 tj.

Radovi

- Vukša Nahod, Perina. 2025. Dani europske baštine: od kamena do riječi. *Hrvatski jezik* 25/3. 7–13.
- Vukša Nahod, Perina. 2025. Rijekom neretvanskih riječi – od kuće do škole. *Hrvatski jezik* 25/3. 8–13.
- Vukša Nahod, Perina; Nahod, Bruno. *Local dialects on the boarder - the example of research and documentation of local dialects in the Neretva Valley* (Brill Publishers)

Dosadašnji rezultati

- izrađeni upitnici
- provedena terenska istraživanja
- izrađen Mali slikovni rječnik – promocija: lipanj 2026.
- izrađena mrežna stranica i stranice na društvenim mrežama
- objavljene rubrike riječ, frazem i prezime mjeseca
- izrađena rječnička shema (Tlex)
- izrađena fonoteka: 40 snimki
- 40 ispunjenih upitnika
- izrađene digitalne igre
- održane dijalektološke, onomastičke i arheološke radionice
- održane manifestacije u sklopu Dana europske baštine
- osmišljena manifestacija Rijekom neretvanskih riječi
- napisani i objavljeni radovi
- ostvarena suradnja s lokalnim školama, jedinicama samouprave i lokalnim stanovništvom
- ostvarena suradnja s projektima: *Od fertuna do peruna – dijalektološka i etimološka analiza leksema povezanih sa semantičkim poljem kuhinje* i *Morfološko preobilje u hrvatskome jeziku*

Hvala na pozornosti!

